

REDAȚIA:
și
ADMINISTRAȚIA:
Matthányi utca Nr. 2

Aricoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacțiunii.

(oncurse, inserțiuni precum și taxele de abonament se trimit Administrațiunii tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

PREȚUL
ABONAMENTULUI:
PENTRU
AUSTRO-UNGARIA:
Pe un an: 10 cor.
Pe 1/2 an: 5 cor.

PENTRU ROMÂNIA ȘI
STRĂINĂTATE:
Pe un an 14 franci.
Pe 1/2 an 7 franci.

Telefon pentru oraș și
comitat Nr. 266.

Nr. 3081/1908.

Edict.

Ioan Ionescu, fost locuitor în Giula, învățator confesional, care de timp îndelungat s'a despărțat din comună în loc necunoscut, — prin aceasta din partea Consistorului român ort. din Arad, ca for disciplinar, e avizat, că pentru pertractarea protocolară a acțiunii sale disciplinare s'a fixat ziua de 1/14 Septembrie a. c. oara 9 a. m. în cancelaria senatului școlar. Pe acest termen, Ioan Ionescu se citează cu aceea observare, că conziderând absentarea dânsului, i-s'a dispus curator din oficiu în persoana avocatului dr. Mihai Marcus din Giula, și că neprezentarea lui, ca inculpat, nu va împiedecă mersul pertractării și urmările ei.

Arad, din ședința consistorială a senatului școlar, ca for de judecatorie disciplinară, dela 5/18 Iunie 1908.

Ioan J. Rapp m. p.
președinte.

Nr. 3835/1908.

Anunț școlar.*)

Școala civilă de fete din Arad.

Se aduce la cunoștința Onoratului Public, că înscrierile la școala civilă de fete cu internat din Arad pentru anul școlar 1908/9 se vor face în zilele de 19—23 August (1—5 Septembrie) a. c., în localitatea școlii (Strada Deák Ferencz Nr. 27).

Părinții vor proceda însă corect, dacă în scris, își vor anunța fetele spre primire încă de mai înainte, îndată după publicarea acestui anunț, adresându-se în această afacere dlui dr. George Ciuhandu, referent școlar la Consistorul rom. ort. din Arad.

Taxa pentru internat este: 450 cor. pe anul întreg școlar, în care sumă se cuprinde și didactrul școlar.

Taxa de întreținere este a se plăti anticipativ în trei rate treilunare egale, la Administrația cassei Consistorului.

*) Organele noastre de publicitate sunt rugate a face loc acestui anunț.

Red.

Pentru această taxă elevele vor primi:

1. *Instrucțiunea prescrisă pentru clasele I—IV civile*, educațiune religioasă-morală, deprindere în con-verzația română, maghiară și germană, apoi instrucție în *economia de casă*, deprindere în pregătirea bu-cateilor, croit și cusut.

2. Locuință în odăi igienic îngrijite, provăzute cu mobile necesare.

3. Vipt întreg și anume: *dejun* (cafea cu lapte), *prânz* (2 pelse, iar Dumineca și în sărbători 3—4 pelse), *ujină* (cafea cu lapte) și *cină* (două pelse).

4. Spălat, luminat, încălzit și tot la 2 săptămâni baie (scaldă).

Afară de taxa de întreținere elevele interne mai au a solvi 10 cor. pentru medic (pe an), pentru care taxă elevele interne vor primi în caz de lipsă îngi-jire medicală și medicamente.

Pentru *instrucția la pian* se plătește lunar o taxă de 10 cor. (3 ore la săptămână).

Atât elevele externe, cât și cele interne vor plăti la *prima* înscriere 6 cor., ca *taxă de înscriere*.

Tot la înscriere fiecare elevă va avea să mai plătească 1 cor. la an pentru *biblioteca școlară*.

Taxele: pentru medic, de instrucție la pian, de înscriere și pentru sporirea bibliotecii se vor plăti la mâna directoarei școlii.

Elevele externe vor plăti *didactru* 60 cor., la an, care asemenea va solvi anticipativ, trei rate egale de câte 20 cor.

Elevele *externe*, cari vor veni mai târziu, au să plătească *întreg didactrul*, iar elevele primite în internat mai târziu, vor avea să plătească *didactru* pe timpul întârzierii.

Elevele *interne*, cari ar absentă din internat în decursul anului școlar din cauză de morb sau din alte cauze, — fie absentarea mai lungă ori mai scurtă, vor avea să plătească *întreagă* taxa de întreținere, dar *numai* în cazul când elevea respectivă, pelângă toate că va fi absentat, ar putea fi admisă după lege la examen.

Acele eleve, cari după absolvirea școalei doresc să se mai perfecționeze în economia de casă, croit, cusut, muzică, pictură ș. a. vor fi primite ca eleve benevole cu taxa elevelor interne.

În *clasa I civilă* se primesc eleve, cari dovedesc, că au absolvat cu succes 4 clase elementare ori apoi, în lipsă de certificat școlar, vor prestă examenul de primire.

În *celelalte clase* se primesc eleve, cari dovedesc prin atestat școlar, că au absolvat cu succes clasa premergătoare.

Absolventele clasei a VI-a elementare se primesc în clasa a II-a civilă pe baza unui examen de primire.

Elevele, cari se matriculează pentru primadată la școală, afară de atestatul școlar din clasa precedentă au să mai producă: extras de botez și certificat de revaccinare.

Fiecare elevă internă are să aducă cu sine: 1 saltea (madraț), 1 covorel lângă pat, 2 perini cu 4 fețe, 1 paplomă cu 2 cearșafuri de desupt (lepedee) și 2 cuverturi albe (acoperitoare de pat), 6 bucăți de rufe, schimburi din fiecare și anume: 5 cămeși, 6 camizoane, 6 pantaloni, 6 părechi de ciorapi, 4 rochițe, 12 batiste, 6 ștergare, 3 serviete, toate cu monogramuri proprii, apoi tacămuri: cuțit, furculiță, lingură mare și linguriță, 2 pahare (1 pentru beut, iar altul pentru dinți), 1 lavor (lighian), 4 cărpe pentru șters lavorul, perie de cap, de dinți și de haine, peaptăn și foarfeci, haină de port și 4—6 șurțe negre, 1 palton (haină de iarnă) și 2 părechi de ghețe.

Afară de acestea, fiecare elevă internă ori externă îndată dela începerea anului școlar are să fie provăzută cu *manuale și revizite de învățământ*, respective cu revizitele de scris, muzică și lucru de mână.

Pentru lucrul de mână și pentru alte trebuințe se va depune, la mâna directoarei internatului, o sumă oarecare de bani, despre care se va purta socoteală.

Elevele la înscriere au să fie însoțite de părinți sau îngrijitori lor

În privința uniformeii, care va fi modestă, se vor lua dispozițiuni ulterioare.

Prelegerile se vor începe fără nici o amânare, în 25 August (7 Septembrie) și dela acest termin elevele vor putea fi primite numai cu concesiune specială din partea Consistorului diecezan.

Arad, 17/30 Iunie 1908.

*Consistorul rom. ort.
din Arad.*

Școala diecezană civilă de fete.

Dăm, la locul său, publicității anunțul pentru anul școlar 1908/9, al școlii diecezane civile de fete din loc.

Dacă însă facem și amintire specială despre acel anunț școlar, — aceasta este, de sine înțeles, în interesul obștesc al bisericii și neamului nostru, dar' nu mai puțin și în interesul acestei școli.

E afară de orice îndoială, că școala de sub întrebare, — fiind de altfel unica școală de acest caracter, susținută de confesiunea noastră, în întregă provința mitropolitană — își are misiunea sa specială și titlul incontestabil de a trăi și de a se desvoltă, aici la marginile de apus ale românismului și ortodoxismului.

Biserica a și înțeles, în totdeauna, misiunea acestei școli și, prin urmare, nu i-a detras sprijinul material. Susținerea acestei școli a reclamat *jertfă de bani*, de multe mii ceeace dieceza i-a și dat.

Iar jertfa aceasta, isvorită din dragostea către instituțiune și din aprecierea foloaselor morale pentru biserică și neam, s'a dat nu numai pentru a-i lungi viața, — ci și pentru-ca în chipul acesta să se câștige timpul trebuincios de a pune la cale un alt lucru: organizarea succesivă a școlii în mod corăspunzător trebuințelor vremii grele, prin care străbatem.

Dovadă reală despre aceste intențiuni ale bisericii sunt, pe lângă jertfa de ban, concluzele ultimelor sinoade eparhiale, cari cu căldură s'au rostit nu numai pentru susținerea școlii, ci și pentru introducerea tuturor acelor îmbunătățiri, dela cari ar fi să atârne prosperarea acestui institut.

Glasul supremei reprezentanțe administrative din dieceză, a sinodului eparhial, a sunat în pustiu — cât privește o însemnată parte a obștei credincioșilor nostri din eparhie. Părinții nu au prea grăbit să-și aducă fetițele la aceasta școală, ci le-au dus pe aiurea. Și astfel se zădărnicesc intențiunile guvernului bisericesc cu privire la soarta școlii, — ba au făcut să se peardă și încrederea în bunătatea faptei, că dieceza a adus și aduce jertfă de ban și de stăruință pentru susținerea acestei școli.

Nu s'a atins până acum în publicitate chestiunea ferirei oareșcum, de aceasta școală. Vor fi fost la mijloc, poate, și unele neajunsuri și scăderi în trecut, dupăcum nici nu se poate altmintrea; acelea sunt acum remediate. Astăzi deci când situația școlii se prezintă în condițiuni favorabile din toate punctele de vedere, — nu putem să nu atingem *indiferetismul* publicului nostru din aceste părți, față cu școala de care e vorba.

Știm, că e delicată chestiunea. Delicată, pentrucă fiecare părinte susceptibil în fața acestei afirmațiuni — ca sa nu-i zicem, în public, tocmai acuză —, se poate apăra cu dreptul natural, înscris și în legea regnicolară, că *al dânsului, ca părinte, este dreptul* de a îngriji de creșterea și de direcționarea creșterii odraslelor sale. E foarte adevărat aceasta. Tocmai noi, bisericii, știm și ținem să respectăm drepturile firești, cu cari s'a pus și biserica pe sine însași, în consonanță perfectă.

Însă — mai ales după experiențele făcute cu școala diecezană, susținută de biserică cu jertfe pentru realizarea unui vital interes cultural — nu putem trece cu vederea peste faptul regretabil, că în vreme ce se subtrage acestei școli contingentul de eleve, necesar pentru întărirea succesivă a școlii, — în acelaș timp școlile de alt caracter, și cu alte aspirațiuni, bâjbăie de fetițele române, cari, ca mâne, ar trebui să fie decorul și chiar sufletul primenitor al vieții noastre românești și creștinești.

Aparițiunea aceasta, funestă în urmările sale, că ficele noastre, în foarte-foarte multe cazuri, își fac instrucția, — uneori chiar și educația — în institute cari urmăresc ținte contrare tradițiilor și aspirațiilor noastre, — e de așa fel, că stârnește îndreptățite temeri pentru viitorul mai apropiat ori mai îndepărtat, și o legitimă indignare, că tocmai cu prețul *atărui păcat* se substrag altor institute de învățământ, ale noastre, conținutul de eleve.

Dar nu numai atât. Prin acest încunjur de acolo unde ar trebui să alergi și prin alergarea acolo de unde ar trebui să te ferești, se săvârșește un atac la adresa interesului nostru superior, pentru care și prin care avem să trăim.

Prin urmare rost mai înalt e ceea-ce trebuie să determine discutarea chestiunii cât și direcționarea faptului pus în discuție.

De aceea, în fața acestei aparițiuni de apozitie modernă ar fi legitimă și pășirea cu cuvântul muștrării care încă nu ar fi nemeritată.

Dar acest organ, ca organ bisericesc, nu vrea să trateze cu cuvântul asprimei atunci, când îndreptarea lucrurilor o sperează și pe alta cale. Iar nădejdea aceasta e întemeiată, în primul loc, pe credința de bine despre oameni. Nu mai puțin ne întemeiam pe însași evidența lucrului. Nu ne știm adecă închipui, că nu ar străbate la înțelegerea și inima părinților, că ei păcat fac atunci, când, ducându-și odraslele la alte școli, contribuesc slăbirea indirectă a institutelor noastre de învățământ, și la întărirea directă a acelor așezăminte, cari nu ne pot aduce folos *moral și durabil*, decât numai robia minții și înstrăinarea sufletească de singurul bine, ce l-am avut și l-avem sfânt și scump în asta lume.

Chestiunea sulevată o privim, deci, dintr'un punct de vedere mai înalt, al interesului obștesc, — și nu ca și reclam al unei școli, despre care s'ar putea spune cuvinte de laudă chiar. Cu atât mai puțin discutăm, deci, cu tendență contra altor școli, cari încă își au titlul de a exista, nu însă cu sprijinul nostru dat spre îndoita noastră pierdere. Ci intențiunea acestor rânduri e numai atâta: Să pornim dintr'un caz concret, ce ne zace aproape, ca ilustrare a unui *păcat săvârșit* și a unei *datorințe neîmplinite* din partea multor părinți români — pentru a signală o primejdie cu atât mai rea cu cât ea vine și crește pe nesimțite, și pentru a aviză pe cei ce au păcătuit, să-și expieze vina.

N'a trecut încă ceasul al unsprezecelea, — iar întoarcerea celor abătuți o cere interesul superior al întării tradițiilor noastre, pe toată linia, mai ales prin școală, care este *arma de pace* și de *nebiruită biruință* a timpului de azi!

Cel ce are urechi de auzit, să auză! Să auză, până mai, este vreme de întoarcere.

Iar pentru partea răspunderii, că cele desfășurate aci, în treacăt ce e drept, sunt ori ba, spuse în competență, — iscălesc:

Dr. G. Ciuhandu.

Evoluțiunea și depravațiunea.

(Urmare și fine).

— 2 *Depravațiunea naturii.* —

Dumnezeu fiind atot perfect și de aceea neschimbabil, el n'a putut crea o lume imperfectă, care ar fi avut lipsă de corectări sau de ulterioare schimbări, ci cum a creat ordinea naturală dintr'un început în eternul său plan ca o idee eternă, esențial așa este și azi; numai omului schimbabil, după a sa pricepere subiectivă, ea îi pare schimbată. Natura ca izvor de condiții azi nu este mai avară decât la început, ci din contra subsituirea coerctivelor culturale ea de frica omului nesățos a devenit mai darnică, pe când omul prin progresul cultural devenind mai pretențios tot mai puțin se mulțumește cu cele ce ea i-le dă. De aceea el ca un ingrat pune în mod subiectiv vina sa proprie în spatele naturii perfecte, care îl susține, și pe care el o robește.

Aceasta nedreptate el o face din simpla cauză, pentru că în goana sa neobosită după progres, în care și caută fericirea, prin înmulțirea pretențiilor alungând mulțumirea ca o roabă de carat tot mereu naintea sa, crede că natura fuge de dânsul cu darurile sale, ceea ce mitologia antică ni descrie atât de plastic în figura chinutului Tantalus, eară Esclésiaticul numește vânare de vânt.

Privind prin fereasta trenului accelerat afară, ni-se pare, că pământul fuge înapoi, pentru că noi șezând în carul fugar nu observăm pasiva noastră goană ce o facem. O analogă amăgire este și depravațiunea naturii, pe care o invinim în mod nejust.

Noi putem susține, că natura este subiectivă, fiindcă fără de silă nimica nu-ni dă, dară prin muncă toate. Dacă aceasta rezistență este o lege naturală, cunoscută sub numele de conservare, și un principiu educativ, care ne silește la muncă și prin dânsa la progres.

Dacă neapropundăm în studiul cosmo și biosofic, dăm de constanta luptă, ce o poartă între olaltă microcosmul și macrocosmul. Boldul de conservare individuală manuat de inteligența omului, și rezistența naturii cu diverzii antagoni naturali își întorc ascuțișul contra omului. Providul creator instituindu-ni în ordinea eternă prin aceea provocare motorii culturali, ni-a desemnat odată pentru totdeauna calea și mijloacele perfecțiunii, căci de ar sta omului toate gata de îndemână, el n'ar fi progresat nici într'un ram de cultură, ci ar fi rămas o groapă moartă a talantului viu.

Eterna actualitate fiind izvor de viață naturală și modelul nostru spre perfecțiune, Dumnezeu a instituit în ordinea morală munca, prin care înaintăm spre țelul final. Ea este deci o instituție providențială, nu un blăstăm, cum teoria depravaționistă o explică în mod fatalist.

3 Originea teoriei depravaționiste.

Reasumând toate cunoștințele cosmo și biosofice într'un sistem bine alcătuit, care ni oferă o privire prospectabilă asupra nexului causal al vieții naturale, intelectuale, religioase și morale, legea evoluției ni-se rădică în relief ca o coretură fundamentală a ordinii naturale.

Resumatul acestei științi atât de vaste comparat cu rezultatul ideilor din teoria depravațiunii ne aduce la cunoștință, că aceasta din urmă își trage originea sa dintr'o nemai pomenită îngustime și sărăcime de vederi ale poporului jidovesc, din a cărui lege ea s'a strecurat pe calea continuității în teologia creștină. Comparând mai departe timpul, pentru care aceasta teorie era menită ca un mijloc de simplă dresură, apoi periferia concepției intelectuale și morale a poporului jidovesc din timpul legiferării mosaice, dându-ne sama de impresia penibilă, ce ea o face prin miezul ei fatalist, și de periplizitatea explicativă, în care prin aceasta vedere anticvată teologia aproape, fiecare gânditor profund și nepreocupat de vederi vechi înrădăcinate, trebuie să constate, că o atare teorie individualistă nu are loc în doctrina lui Hristos, care soarbe din toată viața și stăruie înainte, nu înapoi.

Teoria depravaționistă ca un escadat al vederilor antice dă de gol toate circumstanțele, din cari ea s'a născut și a sorbit nutreț.

Despre teologiile antice raportul zeilor față de om nu este providențial, ca în monoteism, ci ei după o convenție subiectivă dirig destinele omului, ceea ce face fatalismul deprimător, sub care spiritul politea gemea.

Pe acest fond obscur de vederi dominante în toată lumea antică, Moisi la priceperea poporului său a tras conturile teologiei sale limpezi; dară durere vieța e mai viguroasă decât litera și tenebrele dese continuându-se au refrânt razele cunoștinței.

Istoria națională a poporului jidovesc începe cu Adam, continuă cu Noe, cu patriarhii cu Moisi, cari predominesc diverzele epoci. Acele persoane, istorice din epocile lor prin faptul că educația operează cu modele, spiritul teocratic, care predominază toată legiferarea și istoria națională a poporului jidovesc, reclamă pentru virtute și păcat deosebită atenție. Barbarul popor jidovesc neputând fi condus decât prin coercetive de dresură, ca nomad fiind trandav și sfios de muncă, ca ne inițial în abstracțiune fiind închinat la idololatrie, Moisi voind să facă din dânsul un popor cultural, a trebuit să puie ca princip de perverscență usturimea pedepsei și munca robiei ca resplată pentru păcat, pentru că poporul pe aceea joasă stare de cultură nu pricepea să facă bine și să se fe-

rească de rău din propriu îndemn, ci numai de frică sau de interes. De aceea pentru plinirea legii i-se promise sănătate, belșug, înmulțire și domnie, bunuri cunoscută numai din lipsa lor; eară pentru neascultare i-se amenință boale, lipsă, sterpire și robie, cunoscută din suferințele Egiptului. Aceasta perspectivă figurează ca idee fundamentală în tot pentateuchul, din care cauză în tot T. V. păcatul este idee dominantă și cu daimonismul princip moral.

Spre a-i face explicabilă urgia păcatului și a-l deprinde la bine, Moisi a trebuit să-i fixeze în memorie un exemplu, din care avea pentru totdeauna să cunoască greutatea răului și înălțimea binelui și cunoscându-le să se deprindă a se conduce și singur pe calea viitorului. De aceea i-a descoperit, că Dumnezeu urește atât de invierșunat păcatul, încât pentru cel personal a lui Adam osândește pe toți urmașii săi și pământul a căzut sub blăstăm, să nu producă de bună voe decât spini și pălămidă. Pentru o concepție îngustă ca o poporului jidovesc, aceasta descoperire a fost o sugestie educativă de tot bine aleasă, dară pentru spiritul speculativ aceea iperafestată responsabilitate solidară produce indoială în toate dogmele, ce stau cu dânsa în legătură.

La o atare concepție iperempirică, cum a fost cea a poporului jidovesc și a popoarelor păgâne intrate în biserica creștină, din muțimea efectelor aduse de opera soterică a lui Hristos, natural că a impresionat mai puternic numai eliberarea de pedepse empiric cugetate, pe când celelalte foloase de natură religioasă și intelectual morale, prin cari unul prin propria sa putere se rădică spre Dumnezeu și stăruie spre uniunea spirituală cu dânsul, au rămas sub nivelul priceperii, ceea ce este de tot natural, căci sclavul maltrat de bici și de foame se teme.

Resumatul relavărilor pune evidența, că teoria depravaționistă, în fasiunea ei ocsitonată de teologia plană, care forțează numai cu senzul literar, necontrolat de speculațiunea metafizică, se prezintă din toate punctele de vedere ca o eroare explicativă, care reduce efectul bănuir la o cauză străină. Ea are originea ei într'o marcantă necunoștință de cauză, în ceea ce privește cauzalitatea și ființa păcatului, rostul depravației și adâncul ordinii naturale, dela care avem de mâncat la toată explicarea.

În aceeași măsură evoluționismul progresist se prezintă ca o teorie pragmatică care explică în mod științific și teologic exact toată viața intelectuală, morală și religioasă, pentru că nu se bazează numai pe interpretări adhominem nici pe adevăr de valoare relativă, ci pe legi pozitive dumnezeiești de valoare absolută. Depravaționismul se poate de aceea compara cu o valută națională de valoare mărginită, evoluționismul cu o valută internațională de o valoare absolută, și de aceea nu se împacă cu doctrinele evangelice, menite pentru toată omenimea.

V. Simiganoschi.

C. Rădulescu-Motru. Putere sufletească.

(Studii filozofice. Vol. III). București, 1908.

(Urmare și fine).

Acuma trebuie să ne clarificăm asupra ființei sufletului. În partea a doua declară dl R.-M. sufletul de un „simplu concept“. El afirmă cumcă „unitatea sufletească ar fi numai un concept ajutător pentru cercetările experimentale, așa cum s'a menținut conceptul unității energiei sau al materiei în știința mecanice“. Într'această privință nu putem consimți. Sufletul voiește să însemne mai mult, decât o ipotesă sugerată de experiență. El voiește să fie o entitate cu însușiri proprii.

Sufletul omenesc a fost obiect de discuție dela începutul cugetării omenesti și până în ziua de astăzi. Adevărul etern relativ nu a putut fi resturnat și nici altul pus în loc. Dintre filozofii vechi s'au ocupat cu problema sufletului Thales, privindu-l ca un princip de mișcare. Hippon zice, că sufletul constă din apă, Anaximenes și Diogenes din Apollonia afirmă, că el constă din aer. Definițiuni au încercat de a mai da Pitagoreii, Socrates, Plato, eară mai ales Aristotel¹⁾. Și o putere sufletească nu e cunoscută filozofilor vechi. Și ei atribuesc sufletului o capacitate, o activitate sau cel puțin oarecari stări anumite ale sufletului sau ale cugetelui. Așa b. o. e după Pitagorei puterea sufletului o tetradă din nous, epistimi, doxa, estisis. Plato deosebește trei calități ale sufletului: nous, timoides, epimiticon.

Sufletul omenesc însă nu a fost numai obiectul gândirii profane. Lumea a încercat dela început să rezolve problema sufletească și în o formă religioasă. Cunoscut în testamentul vechiu sub numele de „nephesch“²⁾ aflăm sufletul încă și în alte religii monistice ale anticității cu o putere producătoare de substanță, însă nu în sensul unei legi unitar hotărâte, ci în schimb de renaștere și de continuă pribegire a sufletului. Cumcă atari perspective au influențat deprimător asupra conștiinței omenesti și au produs pesimismul buddhistic e tot atât de explicabil ca și încercările de însași — mântuire ale feluritelor filozofii.

După apărerea criticismului lui Kant s'ar fi crezut, că nu se va cerceta mai mult în mod așa de naiv, ca până atunci. Științele naturale exacte și filozofia critică au conclucrat, ca să ne dovedească formele simțuale, cari apersepeau realitatea, ca plăsmuiri subiective ale activității noastre de simțire și cugetare. Prin argumentarea originii și caracterului subiectiv al simțirilor noastre s'a detras basa părerei generale înclinătoare spre materialism. Acuma însă trebuie să căutăm acel ceva, care pricepe materia reală. De materie precum și de adevăr nu ar putea fi vorba, dacă se neagă acel ceva intern, care voiește și poate pricepe adevărul experienței și al minții.

Dacă recunoaștem o realitate materială, atunci trebuie să recunoaștem mai întâiu acele forme sufletești interne, cari trebuie aplicate spre a înțelege lumea din afură. Științele empirice nu se împacă cele dintăiu cu criticismul lui Kant³⁾. Așa ne vedem earăși în fața a o mulțime de probleme filozofice. Pe când Descartes recunoaște „eul“ ca un subiect deosebit de trup, de o natură imaterială⁴⁾ și Locke înțelege sub „eu“ o ființă

de sine stătătoare¹⁾, fiind așadară existența sufletului sigură²⁾, constând ultimul din o substanță, ce gândește voește și e activă³⁾, e substanțialitatea „eului“ de Kant, combătută și conceasă numai o unitate a subiectului⁴⁾. Priestley identifică apoi sufletul cu cri-rul⁵⁾, Helvetius zice, că e numai „la faculté de sentir“⁶⁾ și după Holbach⁷⁾ e „une qualité négative“, despre care nu avem idee. Astfel se împart earăși cugetătorii moderni în o categorie, cari conced în vre-un fel „eul“ subiectiv, și în o parte, cari îl neagă⁸⁾.

Dl Rădulescu-Motru, sedus de direcțiunea actualistă⁹⁾, recunoaște sufletul ca unitate, dar' numai ca concept. Acest concept e numai un postulat pentru a explica puterea materiei și a mișcării.

Să fie așa? Energia poate fi un concept, pentru că ea nu e subiect absolut. Energia poate fi și obiect, ea e doară un product al puterilor materiale, prin urmare ea e ceva produs fie și în formă de concept. Sufletul omului e însă producătorul, e subiectul puterilor.

Nu înțeleg mai departe, cum își poate închipui cineva un concept cu puteri? Acel concept va să zică are și însușietăți. Dar a cui sunt acele însușietăți? Nu presupun însușietățile un subiect, o entitate faptică. Numească se această entitate: personalitate, entitate, eu, etc. sau suflet, cum îl numim noi creștinii. Wundt bunăoară explică ființa spiritului ca o actualitate. Această actualitate însă nu se poate privi ca productul actual, ci ca principiul lor¹⁰⁾. Unitatea sufletească conceasă de dl R.-M. e regenul dominant în viața sufletească, e principiul producător, formător, care își poate înpropriu însușietăți, și care se poate usă de puterile sale. Sufletul e așadară actual, activ sau productiv și subiectiv. Actualitatea conține în sine substanțialitatea, productivitatea obiectul, dară nu invers.

Prin urmare și sufletul va fi existând ca o entitate nu numai ca un concept, și puterile sau însușietățile trebuie să aibă un subiect, care le stăpânește.

Ba mai mult, noi trebuie să recunoaștem existența unui substanțe reale, adecă a unei ființe pentru sine stătătoare, de o natură imaterială, spirituală, care opune corpului și se rădică cel dintăiu peste cel de pe urmă. Această substanță o numește Mântuitorul nostru suflet și zice: „Nu vă temeți mai vârtos de acela, ce poate să peardă și sufletul și corpul în gheenă“¹¹⁾.

Chiar din argumentațiunile autorului în partea a treia, unde tratează despre persoană și mediu, se poate deduce existența unei enități sufletești, care se opune mediului cosmic și intră în relațiuni cu cel psihologic. Aici constată autorul cumcă sufletul omenesc își păstrează determinarea sa proprie față de mediul cosmic. Dacă

¹⁾ Locke, John, An Essay Concerning Human Understanding. Ed. Kirchmann. II. 1894 ch. 27 §. 9 s.

²⁾ Ibidem. §. 15 IV.; ch. 3 § 6; ch. 9 § 3.

³⁾ Ibidem. II. ch. 23 § 22.

⁴⁾ „Das logische Ich ist das Subjekt der Apperception, das psychologische das Subjekt der Perception. K. Werke. VIII. 581. — Vezi și Kr. d. r. Vern. p. 302.

⁵⁾ Disqu. of matt. and spir. p. 57. 85.

⁶⁾ De l'homme. II. 2.

⁷⁾ Syst. dela nat. I. ch. 7, p. 91.

⁸⁾ Și prof. de univ. din Cernăuț, Richard Wahle, neagă existența „eului“. El zice „das Ich ist nichts für sich Bestehendes, keine substantielle Einheit. Das Gränze der Philozopsie p. 12 ff.

⁹⁾ Representată întâiu de Spinoza, după care sufletul nu e substanță, ci numai „idea corporis“. (Eth. II., prop. XI.) — Definitiv a fost construită teoria actualității de Wundt, care zice că sufletul e un concept auxiliar (Hülfsbegriff) spre experimentarea activității sufletești. Vezi Log. ed. II. 2. 245 s.; Philos. Stud X. 76, XII. 41; Essays 5. p. 128.

¹⁰⁾ Ve i Schell, Hermann. Das Problem des Geistes, p. 8.

¹¹⁾ Mateiu. 10. 28.

¹⁾ Eisler. Wörterbuch der philosophischen Begriffe p. 670 ss.

²⁾ Moisi. IV. 6 6.

³⁾ Bacon, Locke, Berkeley, Hume, I. St. Mill, Czolbe etc.

⁴⁾ Medit. II. și III.; Prin. philos. I. 7.

cultura antică crede natura externă superioară sufletului, cultura creștină precum și cea modernă cere să se învântească raportul acel nenatural. Un determinism extern nu are loc. De aceea și dogmele creștinismului cerură o noțiune a naturii curățită de toate superstițiile trecutului, o natură deamănă de a fi opera lui Dumnezeu.

Recomandarea din „Candela” 1907, nr. 12 a opului dlui C. Rădulescu-Motru, o repet și eu cu toată căldura, dară cu amendamentul ca teologul să o cetească cu precauțiune mare. Ideile și stilul adese sunt atât de puternice încât te răpesc. Ce se atinge de opera însăși și de autor am dori, ca ultimul, precum a făcut-o în multe privinți, să se apropie de adevărul acel, după care se luptă fiecare filosof, de adevărul etern. Numai in hoc signo vinces. Toate sbuciuările filosofilor ateii vor rămâne fără succese și cu atât mai puțin cu succese durabile.

Intr'un mod clasic arată profesorul dela facultatea filosofică din Cernăuț, Dr. Richard Wahle, cumcă filosofia a ajuns la convingerea, că nu e în stare cu rațiunez singură să descopere adevărul. Acest învățat, care nu stă de loc pe un teren teologic, negând chiar existența sufletului¹⁾, e convins, cumcă filosofia s'a gătat. Die Philosophie ist an ihr Ende gekommen, zice el, und es werden einmal Zeiten kommen wann es heitten wird „Es war einst eine Philosophie“²⁾. Cauza nu poate fi alta, decât abaterea dela cuvântul lui Dumnezeu numai este și va rămâne etern. „Ceriul și pământul vor trece, dar din adevărul relevat nici o iotă și nici o cirtă nu se va schimba“.

Cernăuți, în ajunul Nașterii Domnului 1907.
(„Candela“).

Dr. în teol. și fil. N. Cotlarciuc.

Nr. 3834/1907.

Aviz!

Candidații de învățători, cari până la 9/22 August a. a. nu s'ar alege undeva, — întru cât reflectează la alipire, să se însinue Consistorului până la terminul de sus, prezentându-și în copie testimoniul de cvalificațiune.

E de ajuns numai însinuarea în scris, fără să se mai facă cheltuieli zădarnice, umblând pe aici.

Arad, 17/30 Iunie 1908.

Ioan I. Papp m. p.

Episcop.

Aviz!

Știpești fundatiunilor diecezane, administrate de acest Consistor, sunt provocați prin aceasta a-și subșterne aici, până cel mul la 18/31 Iuliu a. c., testimoniile în original, ori în copii legalizate prin oficiul protopopesc concernent, despre rezultatul studiului în anul școlar 1907/8.

¹⁾ Comp R. Wahle, Mechanismul des geistigen Lebens, Wien-Leipzig, 1906, pag. 1 ff.

²⁾ R. Wahle, Das Ganze der Philosophie und ihr Ende. Ultima pagină.

Tot atunci să arate fiecare stipendist, că din care fundațiune a fost împărțit de stipendiu?

Se atrage atențiunea tuturor știpeștilor, că nesubșternerea testimoniului la vreme, se va socoti ca renunțare la știpeștiu sau ca pedecă de a se mai putea susține știpeștiul, — dreptce știpeștiul în atare caz va fi conziderat ca sistat.

Arad, la 6/19 Iunie 1908.

Consistorul gr.-ort. român
din Arad.

Aviz!

In nexul circularului Nr. 1707/1908 se avizează cei interesați, că prețul „Anuarului școlar“ costă 3 cor. + 30 fileri pentru porto.

Tipografia diecezană.

Arad Bathtyány Nr. 2.

CRONICA.

Consistor plenar. Luni în 16/29 Iunie a. c. s'a ținut ședința IV-a a Consistorului plenar din acest an sub președenția P. S. Sale Domnului Episcop diecezan Ioan I. Papp. De față au fost asesorii: Augustin Hamsea, Roman Ciorogariu, Vasilie Beleş, George Popovici (referent), Paul Miulescu, dr. Traian Putici, Cornel Lazar, Mihail Lucața, dr. George Ciuhandu, Traian Vătan, Trăian I. Magier, Terențiu Oprean, Em. Ungureanu, Paul Rotarin, Ioan Russu Șirianu, Iosif Moldovan, Gerasim Serb (referent), Dimitrie Muscan, Fabrițiu Manoilă, dr. Nicolae Oncu, George Feier, Petru Truța, Sava Raicu, George Purcariu, Aurel Călniceanu și secretarul consistorial Vasilie Goldiș, ca notar.

Obiectul acestei ședințe consistoriale a fost promulgarea regulamentelor și concluzelor votate prin sinodul eparhial din 1908. S'au prezentat ședinței Regulamentul afacerilor interne consistoriale, care dela aceea zi a intrat în vigoare, apoi Statutele fondului diecezan pentru ajutorarea preoțimeii, care intră în vigoare la 1 Ianuarie 1909 și în fine Regulamentul pentru administrarea internatului diecezan din Beiuș, care deja cu 1 Iunie a. c. a intrat în vigoare.

Pe temeiul regulamentului afacerilor interne consistoriale oarele de oficiu la Consistorul din Arad, s'au fixat înainte de amezii dela 8—12 și după amezii dela 3—5 oare.

Toate concluzele sinodului eparhial din 1908 s'au transpus diferitelor senate spre executare.

Afară de acestea s'a pertractat și activitatea corporațiunilor protoprezviterale în anul 1907 și s'a luat la cunoștință raportul secretarului consistorial asupra acestuia.

La oarele 1 d. a. partea cea mai mare a asesorilor au fost întruniți la masa ospitală a P. S. Sale Domnului Episcop diecezan Ioan I. Papp.

Concurs.

Nr. 3811/1908.

Prin aceasta se publică concurs cu termin de **24 Iuliu (6 August)** a. e., pentru conferirea stipendiilor din fundațiunea **Teodor Papp**, cari vor deveni vacante până la terminul de concurs.

Indreptățiți la aceste stipendii sunt conform literelor fundamentale:

a) rudeniile fondatorului;
b) tinerii români ortodocși din Giula;
c) în lipsa recurenților de sub a) și b), urmează indreptățirea tinerilor ortodocși din întreaga dieceză a Aradului.

Concurenții au să-și înainteze cererile la adresa Consistorului român ort. din Arad, instruite cu următoarele documente originale ori copii autenticate la vr'un notariat public regesc:

1. Extras dim matricula botezaților, provăzut cu clauzula parohului local, că și de prezent aparține bisericii române gr. or.

2. Rudeniile, cari reflectează la stipendiu au să prezinte și informațiune familiară în toată regula.

3. Atestat de paupertate dela diregătoria politică competentă, cu date pozitive despre starea materială a părinților concurentului însuși.

Atestatul de paupertate se recere și dela rudeniile fondatorului, dacă reflectează la stipendiu.

4. Testimoniu de pe anul școlar 1907/8, iar univerzitarii — despre toate cursurile ascultate, respective documentul despre progresul făcut.

5. Certificat medical despre starea sanitară a concurentului.

6. Dacă concurentul a intrerupt studiile, are să dovedească prin act autentic: unde, în ce catitate a petrecut și ce purtare a avut?

7. Concurentul va avea să arate în petițiune specialitatea la care, și locul unde voiește să urmeze studiile, precum și aceea, dacă are ori nu, și alt stipendiu; dacă da, de unde și în ce sumă?

Petițiunile, cari nu vor întruni condițiunile de mai sus ale concursului ori ar intra după expirarea concursului, nu se vor lua în socotință.

Fiecare concurent are să comunice locul și posta ultimă, unde să i-se trimită rezoluțiunea Consistorului.

Arad, 17/30 Iunie 1908.

Consistorul ort. rom.
din Arad.

—□—

1—3

Se publică concurs pentru indeplinirea stațiunilor învățătorești din:

1. **Mustești**, în bani 181 cor., pământ extravilan 6 jugh. 45 cor., fân 15 cor., 6 șinice grâu 60 cor., și 6 șinice cucuruz 48 cor., 8 stângini de lemne și pentru sala de învățământ, scripturistică 8 cor., conferință 16 cor., cvartir, grădină și venitele cantonale uzitate.

2. **Minead**, în bani 200 cor., 4 htl. grâu 4 htl. cucuruz, scripturistică 5 cor., conferință 6 cor., 5 stângini de lemne din cari se va încălzi și școala, cvartir și grădină.

3. **Nădălbesti**, în bani 120 cor., 4 stângini de lemne, 6 șinice bucate, cvartir și grădină.

4. **Neagra**, în bani 200 cor., 4 șinice grâu 40 cor., 4 șinice cucuruz 32 cor., pentru lemne la școală și sala de învățământ 32 cor., scripturistică 4 cor., venitele cantonale, cvartir și grădină.

5. **Păiușeni**, în bani 330 cor., conferință 20 cor. scripturistică 10 cor., curatorat 48 cor., 32 metri lemne și pentru sala de învățământ.

6. **Roșia**, în bani 240 cor., 5 șinice grâu 60 cor. 5 șinice cucuruz 50 cor., conferință și scripturistică 18 cor., lemne 4 stângini 80 cor., cvartir și grădină.

7. **Susani**, în bani 160 cor., 6 șinice bucate, 4 stângini de lemne, 2 măsurii mazere, scripturistică și conferință 16 cor., cvartir și grădină.

8. **Cacărău**, în bani 300 cor., conferință 10 cor., scripturistica 8 cor., 10 șinice bucate (jumătate grâu, jumătate cucuruz), 5 stângini de lemne și pentru sala de învățământ, cvartir și grădină.

La toate aceste stațiuni se înțelege și sperativa întregire de stat la timpul său conform noui legi școlare.

Doritorii de a ocupa vre-una din stațiunile de sus, recursele adresate respectivului comitet parohial și ajustate cu documentele prescise, vor avea a le subșterne oficiului protopopesc din Buteni (Butyin) com. Arad, până la **30 zile** după publicarea acestui concurs, având a se prezenta în careva Duminecă, ori sârbătoare în s. biserică din comuna în care a recurs, spre a-și arăta dexteritatea în cântare și tipic.

Buteni, la 15/28 Iunie 1908.

In conțelegere cu: **Trăian I. Magier** pprezv, insp. școl.

—□—

1—3

Pe baza incuviințării Ven. Consistor diecezan Nr. 2575/1908, prin aceasta se escrie concurs pentru indeplinirea definitivă a postului învățătoresc dela școala inferioară cu cl. I II mixte din comuna **Cenadul-unguresc**, cu termin de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt: 1. Salăr în bani gata 1000 cor., și cvinvenalele prescise de lege. 2. Cvartir liber cu două chilli, cuină, cămară, grădină și celelalte aparținătoare. 3. Pentru conferință 24 cor. 4. Scripturistică 10 cor. 5. Pentru încălzirea salei de învățământ 3 stângeni de lemne cu acel deobligământ, ca alesul să provadă în decursul anului școala fără ca eventual să pretindă dela comuna bis., mai mult. 6. Dela înmormântări unde va fi poftit 1 cor., asemenea și dela cununii și parastase. 7. Alesul va avea să conducă cântarea bisericască în strana stângă și a ținea școala de repetițiune cu elevele fără altă remunerațiune. Dela recurenți se cere să aibă calcul general distins, sau cel puțin bun. Cei apți pentru conducerea corului vor fi preferiți.

Comuna bisericască dă alesului cvinvenatul numai după un serviciu neintrerupt de 5 ani prestat în aceasta comună, dreptacea recurenții au să arate în scris că de când își formează dreptul de cvinvenal.

Recursele ajustate cu documentele recerute și adresate comitetului parohial sunt a se subșterne la On. Oficiu protoprezviteral din Arad, iar recurenții au a se prezenta în vre-o Duminecă ori sârbătoare în s. biserică spre a-și arăta dexteritatea în cant și tipic.

Din ședința comitetului parohial gr.-or. român ținută în Cenadul-unguresc la 25 Mai (7 Iunie) 1908.

Tăut Stanimir,
preș. com. par.

Efrem Brindea,
notar com. par.

În conțelegere cu: *Vasilie Beleş* protopop insp. școlar

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunii învățătorești *Tărcăiță*, din tractul Vașcăului prin aceasta se escrie concurs cu termen de **30 de zile** dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala“.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt: în bani 400 cor., dela comuna parohială pe lângă care sumă la timpul său se va cere întregire dela stat, apoi cvartir și grădină.

Ceice voiesc a ocupa acest post prin aceasta se avizează, că recursele lor să le subștearnă în termen regulamentar On. Domn Moise Popoviciu adm. p. p. Segyest p. u. Rieny, ajustate cu documentele prescise, iar dâșii să se prezenteze în vre-o Duminecă ori sârbătoare în s. biserică din Tărcăiță, spre a-și arăta dexteritatea în cântare și tipic.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Moise Popoviciu* adm. protopopesc.

—□—

2—3

Nr. 344 F. G. 1908.

Spre scopul conferirii de stipendii din „*Fundațiunea lui Gozsdu*“ pe anul școlar 1908/9 pentru școalele medii, facultăți, universități și școalele de cadeți militari la armata comună și honvezi — se escrie concurs pe lângă următoarele condițiuni:

1. Concurenții să documenteze cu documente originale sau autenticate de notari publici:

a) că sunt fii de cetățeni ungari și aparțin bisericii ortodoxe orientale române, spre care scop se recere extrasul din matricula botezașilor, provăzut cu clauzula parohului competent, că și de prezent aparține la biserică gr.-or. română;

b) că studiază cu succes bun la vre-un institut public din patrie, spre care scop au să subștearnă studenții dela școalele medii atestatul despre anul școlar 1907/8, iar cei dela facultăți și universități indicele despre toate cursurile ascultate și respective documentul despre progresul făcut; c) că nici averea proprie, nici a părinților nu ajunge să acopere toate trebuințele pentru creșterea concurentului, spre care scop e a se produce atestatul diregătoriei politice competente. Atestatul să cuprindă și date pozitive despre această avere și trebuie să fie subscris și de preotul locului, iar dacă nu ar fi acolo preot ori ar fi înrudit cu concurentul, trebuie să fie subscris din partea protopopului concernent.

2. Dacă concurentul a întrerupt studiile, atunci are să producă și atestat oficios despre ocupațiunea sa într'acel timp și despre purtarea sa morală pe acest — timp.

3. Fiecare concurent are să arete în petițiunea sa, specialitatea la care, și locul unde voește a continua studiile, cum și aceea, dacă are și alt stipendiu.

4. Cei-ce voiesc să studieze în străinătate, au să arete necesitatea de a face studii în străinătate ca în

cazul, dacă li-se va votă stipendiul, să se poată îndată exoperă concesiunea ministerială prescisa.

5. Cu privire la concurenții pentru dobândirea de stipendii spre absolvirea școalelor militare de cadeți, se observă, că stipendiile acestea pe lângă documentarea condițiilor stabilite în acest concurs (p. a), c), 2, 3, 6, 8 și 9) numai atunci se vor extrada comandei școalelor militare, dacă concurentul va documentă că este primit de elev regulat la respectiva școală de cadeți.

6. Petițiunile instruate cu documentele necesare sunt a se adresă la reprezentanța fundațiunii lui Gozsdu Budapest VII, Holló u. 8. **până la 23 Iulie 5 August a. c.**

7. Totodată se provoacă toți ștăpendiștii actuali, prin urmare și cei absolvenți, cari cer ajutoare pentru depunerea rigoroaselor și câștigarea gradului de doctor, că până la **2/15 Iulie a. c.** să arete rezultatul studiilor din anul școlar 1907/8, căci altcum li-se va sistă stipendiul, respective nu vor căpăta ajutorul.

8. Petițiile cari nu sunt instruate cu documentele susamintite sau au sosit după termenul scris, nu se vor luă în conziderare.

9. În interesul expedării regulate, fiecare concurent să indice în petițiune locul și poșta ultimă, unde este a i-se trimite rezoluțiunea reprezentanței.

Din ședința comitetului fundațiunii lui Gozsdu, ținută în Iunie 1908.

Comitetul.

—□—

3—3

Pentru îndeplinirea definitivă a parohiei ort. rom. din *Bătuța*, pprezviteratul Radnei, prin aceasta se publică concurs cu termen de recurgere de **30 zile**, dela prima publicare în organul oficios diecezan.

Dotățiunea parohului va fi: 1. O sesiune parohială jumătate șes, jumătate deal. Din pământul dela deal jumătate e arător, jumătate pășune. 2. Ștolele hotărâte prin invoiala reciprocă dintre repositul preot și poporoni, la anul 1901. 3. Întregirea dotațiunii preoțești din vistieria statului, după cvalificațiunea alesului.

Parohia e de *cl. III.*

Văduvei preotese, în virtutea §-lui 12 din Regulamentul pentru parohii, îi compete un an dela moartea fostului preot, jumătate din întreg venitul parohiei.

Recurenții să-și susțearnă recursele, ajustate cu documentele prescise și adresate comitetului parohial din Bătuța, P. O. Oficiu pprezviteral în M. Rađna, având a se prezentă în vre-o Duminecă ori sârbătoare cu observarea strictă a §-lui 20 din Regulamentul pentru parohii, în sf. biserică din Bătuța, spre a-și arăta dexteritatea în cele rituale și oratorie.

Bătuța, la 26 Mai (8 Iunie) 1908.

Comitetul parohial

În conțelegere cu: *Procopie Givulescu* protoprezviter.

—□—

3—3